

M a j o r o s C s i l l a

A berlini Humboldt Egyetem magyar tanszékének feladatairól

1. Ma a berlini Humboldt Egyetemen működő nagymúltú magyar tanszéknek (F a c h g e b i e t H u n g a r o - l o g i e) elsődleges feladata a tolmács-fordító magyar szakos hallgatók 4 éves képzésének ellátása.

A tanszék tényleges tevékenysége azonban ennél jóval szerteágazott. S most nem a tudományos kutatómunkára, s nem is a különböző tanfolyamokra gondolok, hanem arra a kultúrpolitikai misszióra, melyet egy külföldön működő magyar tanszék pusztá léte az adott országban biztosít.

Az 1916-ban alapított magyar tanszék (U n g a - r i s c h e s I n s t i t u t) a hungarológiai oktatás egyik legrégebb és legnagyobb hagyományokkal rendelkező műhelye. Olyan műhely, amelynek már alapításakor "kötetnyi" története volt. Alapításával ugyanis gazdája lett két őskönyvtárnak. Ez utóbbi kezdetei pedig egészen a XVII. sz -ig nyúlnak vissza.

Az évtizedek során aztán a tanszék neve, feladatköre, szervezeti hovatartozása, helye gyakran változott. Még legállandóbb nagysága, azaz helyesebben a kicsisége maradt, átlagban mindig 6-8 fős oktatógárda látta el, s látja el ma is a tanszéki munkát.

Néhány év elteltével a magyar tanszék szémszédságában 1924-ben nyitották meg a C o l l e g i u m H u n g a r i c u m o t. A Collegium Hungaricum - a köztudatban gyakran keveredik a kettő - kollégium, diákszálló volt fiatal ösztöndíjasok számára, akik rövidebb-hosszabb tanulmányútra Berlinbe érkeztek.

A két intézmény - melyek feladatköre tehát merőben más volt - szerencsésen kiegészítette egymást, s háború előtti magyar tanszék hamarosan olyan fórummá, szel-

lemi központtá nőtte ki magát, hogy hatása messze túlsugárzott Berlin határain, s követendő például szolgált már saját korában is hasonló típusú kultúrközpontok tervezésénél.

A II. világháború rombolása aztán itt is teljesen új helyzetet teremtett. 1945 után, Németország kettészakadásával ez a tanszék vált az NDK területén folyó hungarológiai tevékenységek egyedüli fórumává, a Collegium Hungaricum megszűntével pedig a már egyszer megteremtett nagy kulturális tradíciók egyedüli továbbvívója lett.

2. Nehéz lenne felsorolni, ki mindenki fordul meg nap mint nap a tanszéken, ám a tapasztalatok szerint hozzánk, a Clara Zetkin-Str.-i épületbe szinte mindenki eljut, akinek ma az NDK-ban a lehető legtágabb értelemben vett finnugrisztikával valamilyen kapcsolata van.

Vissza-visszajárnak például a tanszékre a korábban végzett hallgatók (ők ma magyar referensként dolgoznak különböző munkahelyeken); a tanszék állandó látogatói közé tartoznak a műfordítók, a fiatalok éppúgy, mint az idősebbek s azok a kutatók, kiadói szerkesztők és lektorok is, akik valamilyen magyar vonatkozású témán dolgoznak. Bejönnek a tanszékre a más felsőoktatási intézményben tanuló ösztöndíjasok is. A helyzet itt értelemszerűen fordított, az NDK-ban tanuló magyar ösztöndíjasoknak kintlétük alatt, a Magyarországon tanuló NDK-soknak viszont hazatértük után biztosít a tanszék tudományos kutatásra alkalmas körülményeket.

S még nem szóltam arról a számtalan spontán villámlátogatásról, telefonhívásról, amikor Berlinben tartózkodó delegációk, újságírók, filmesek, tv-sek s magán-személyek keresnek fel bennünket.

Arra, hogy a tanszék ily módon állandó tájékoztató, eligazító szolgálatot lát el, már Lakó György is felhívta a figyelmet egy 1968-ban, a tanszék fennállásának 50. évfordulójára írt tanulmányában.

A tanszék 55.000 kötetes, rendezett, folyamatosan bővülő könyvtára kétségtelenül nagy vonzerővel bír, de legalább annyian jönnek az egy kis beszélgetésre mindig

időt szakító, készséges oktatók miatt is, akik egyszemélyben nyelvünk és kultúránk avatott szakemberei is.

A teljesség kedvéért meg kell említenem, hogy Berlinben működik az 1973-ban létrehozott Magyar Kultúra Háza, színház- és moziteremmel, kiállítóhelyiségekkel, könyvtárral, könyv- és hanglemezbolttal. Az ő feladatkörük azonban értelemszerűen más: kulturális rendezvények, előadói estek, író-olvasó találkozók, kiállítások, filmvetítések szervezése és lebonyolítása. A két intézmény kapcsolata igen jó, kölcsönösen ismerjük és értékeljük egymás munkáját, de elmélyült tudományos műhelymunkára ez utóbbi lehetőséget biztosítani természetesen nem tud.

Ennyit előljáróban tanszékünk mindennapjairól, munkánk és feladataink sokszínűségéről, amelyből a mindenkori magyarországi vendéglektor is aktívan kiveszi részét.

3. A tanszéki munka gerincét a már említett orosz-magyar szakos hallgatók 4 éves képzése alkotja.

Ez az oktatási tevékenység igen sokfajta vizsgálódást tenne lehetővé, most csak egyre, a metodikai problémákra koncentrálnék.

Metodikai problémáink kettős természetűek: egyrészt munkánk egészét determinálják, másrészt a nyelvoktatásnak csak egy adott szakaszában jelennek meg.

Ez a képzés része az NDK-ban folyó egyetemi két-szakos tolmács-fordító képzésnek, amely 44 különböző nyelven, 63 fajta párosításban folyik. A követelményrendszer, a tantervet az összes szak számára központilag írják elő. Az angol-francia vagy a francia-khmer szakos hallgatókra tehát ugyanazok a szabályok érvényesek, mint ránk. Ez viszont azt is jelenti, hogy nekünk is ugyanolyan szintű nyelvtudással kell kibocsátanunk végzőseinket, mint ezt a többi szak teszi. Ezt különben megkerülni sem igen lehetne, mert a központi írásbeli zárthelyik szövegei mindig közösek...

A képzés ideje alatt a hallgatók egyetemi tanulmányokra fordítható energiáinak csak körülbelül az 1/3-át vehetjük igénybe. A magyar szak mellett ugyanis ott van a má-

sik szak (esetünkben az orosz), s ott vannak az általánosan kötelező tantárgyak is. A hallgatók heti óraszámuk különben átlagosan 32, ebből 11-12 jut a magyarra.

A magyar nyelv mellett kötelező jelleggel a képzés egész időszaka alatt végigvonul a különböző hungarológiai tantárgyak oktatása. Ezekre építhetünk, visszautalhatunk, s mivel a felsőbb évfolyamokon az előadások már magyarul folynak, a nyelvelsajátítást is támogatják. Az arányokra jellemző: míg a nyelvórákra hetente körülbelül 10 óra jut, a szaktárgyakra mindössze 1 vagy 2.

Hallgatóink nem bölcészek, nem tanárok, hanem tolmács-fordítók lesznek, a gyakorlati nyelvoktatásnak előtérbe kell tehát kerülnie. Tény, hogy ez hangsúlyt csak a felsőbb évfolyamokon kap, de a képzés időbeli rövidsége és feszessége miatt az első pillanattól szem előtt kell tartanunk.

Ezek mellett az általános metodikai feltételek mellett minden év, helyesebben minden évfolyam más és más módszertani probléma elé állít bennünket.

4 Az első évfolyamon, helyesebben az első szakaszban, amely 3 szemesztert ölel fel, kezdő nyelvoktatás folyik. A felvételinek nem előfeltétele a magyar nyelvtudás. A cél: a magyar nyelv alapjainak megbízható elsajátítása. A heti óraszám 10. Az itteni munka sok rokonságot mutat a Nemzetközi Előkészítő Intézetben folyó nyelvi képzéssel. Természetesen azzal az alapvető megszorítással, hogy esetünkben a környezet nyelve és a célnyelv nem azonos. A második szakaszban, azaz a II. és III. évfolyamon, pontosabban a 4., 5. és 6. szemeszterben, haladó nyelvoktatás folyik. Az óraszám heti 9. Célunk a már megszerzett nyelvi alapismeretek megszilárdítása, elmélyítése és magas szintre emelése. A gyakorlati nyelvoktatás ekkor kezdi megkapni speciális arculatát, a 9 nyelvóra 5 fordítási és 4 tolmácsolási gyakorlatra oszlik. Itteni munkánk egészét leginkább az ELTE Központi Magyar Nyelvi Lektorátusán folyó képzéshez vagy egy magyarországi egyetem idegen nyelvi tanszékén folyó munkához hasonlíthatnánk.

Ebben a szakaszban érezzük leginkább hiányát azoknak az alapműveknek, amelyek ma, a XX. sz. végén egy idegen nyelv megfelelő szintű tanításához elengedhetetlenül hozzátartoznának. Hiányzik az egynyelvű tankönyv audiovizuális kiegészítőkkel, hiányzik az egynyelvű nagyszótár, a vonzatszótár, a frazeológiai szótár; nincs metodikai kézikönyv, s nincs egynyelvű, diákok számára írt nyelvtani összefoglaló sem, hogy csak a legfontosabbakat említsem.

Az igazsághoz s a kronologikus kép teljességéhez hozzátartozik, hogy a hallgatók ebben a szakaszban - harmadévesen - egy évet Szegeden a JATE Bölcsészettudományi Karán végezhetnek. Ez az 1 év teremti meg a feltételeket arra, hogy a következő szakaszban valóban sor kerülhessen a felsőfokú nyelvtudás kialakítására.

A harmadik szakaszban (IV., utolsó évfolyam) a súlypont a tolmács-fordító szakma felsőfokú nyelvi képzésére esik. Az óraszám heti 6, ezen belül 4 fordítási és 2 tolmácsolási gyakorlat van. A hallgatók ekkor készítik el diplomamunkájukat is, a tapasztalatok szerint kivétel nélkül magyar vonatkozású nyelvészeti vagy irodalmi témát választanak.

A képzésnek ez a sokoldalúsága is a tapasztalatcserék fontosságára, az együttműködés szükségességére hívja fel a figyelmet.

5. Mindezek után jogos lehet a kérdés: lehet-e egyáltalán ilyen feltételek között, heti 10-11órában, idegen nyelvi környezetben, 4 év leforgása alatt, kezdő nyelvtudásról indulva, magas szintű, munkavállalásra alkalmas nyelvtudást szerezní? A kérdésre igennel válaszolhatunk. Ez úgy lehetséges, hogy minden érdekelt fél tisztában van azzal, hogy a tét komoly, az első pillanattól kezdve produkálni kell.

Felvételi 1980 óta háromévenként van, ekkor 6-8 középiskolát végzett fiatal kerül az egyetemre. Magyar származású nemigen van közöttük, olyan azonban mindig akad, aki gyermekkorában szüleivel több évig Magyarországon tartózkodott. A lemorzsolódás az évek során minímális, elhelyezkedési gondok nem nyomasztják a hallgatókat, erről végzős korukban az egyetem gondoskodik. A

A diákok minden túlzást nélkülöző, egyenletes szorgalommal tanulnak, az órákra, vizsgákra felkészülten érkeznek. Öröm dolgozni velük, ezt őszintén mondhatjuk. Az eredményes munka személyes feltételének másik oldalát a tanszék oktatói képezik. Az 5 fős "törzsgárda" - ketten közülük magyar anyanyelvűek - évtizedek óta együtt dolgozik. Paul Kárpáti a tanszék vezetője, irodalmár és műfordító, az irodalmi előadások felelőse; Klaus Rackebrandt nyelvtörténész és metodikus, Julia Kölzow a gyakorlati nyelvórák felelőse, Siegfried Höppner pedig történész. Könyvtárosunk Edward Roy jelenleg a könyvtár könyvalakban megjelenő katalógusának tudományos összeállításán dolgozik.

Az asszisztensek mindig 3 éves szerződéssel kerülnek a tanszékre. Jelenleg 2 fiatal tanársegédünk van, mindkettő Magyarországon végzett, egyik nyelvészetből, másikuk irodalomból írja doktori disszertációját.

Hozzájuk csatlakozunk mi, a kétfős magyar csapat, a vendégprofesszor és a vendéglektor. A vendégprofesszor 1984 januárjáig Antal László volt, majd őt követően Ginter Károly.

A harmadik tényező azoknak az intézményeknek és megállapodásoknak az együttese, amelyek az eredményes munka objektív feltételeit hivatottak megteremteni.

A Humboldt Egyetem a magyar tanszéknek is megadja mindazokat a jogokat és lehetőségeket, amelyeket más társ-tanszékeknek is módjában áll biztosítani.

Hallgatóink a szegedi 1 éves részképzés mellett többször is részt vehetnek a Debreceni Nyári Egyetemen.

Ide tartozik végső soron az is, hogy 1959 óta magyarországi vendéglektor, 1973 óta pedig vendéglektor és vendégprofesszor tevékenykedhet a tanszéken.

1970 óta működik a Magyar - NDK Hungarológiai Vegyesbizottság (tagjai főként az ELTE és a Humboldt Egyetem oktatóiból kerülnek ki), rendszeres és kölcsönös látogatásaik, munkaértekezleteik mindig hasznosak, ösztönzőek.

Sok mindenről nem esett szó ebben a beszámolóban, többek között gondjainkról, problémáinkról sem. Ezek között vannak megoldhatók (pl. tankönyvírás), s vannak olyanok is, amelyek megoldatlansága fájó pontokat érint. A Magyar - NDK Hungarológiai Vegyesbizottság ülésein ezek a kérdések is mindig napirenden vannak.

Ma már biztos, hogy a külföldön folyó hungarológiai munka történetében új fejezetet nyitott az 1983-ban létrehozott **M a g y a r L e k t o r i K ö z p o n t**. Különösen nagyra értékelendő, hogy ez az intézmény nemcsak elméleti síkon koordinálja a külföldön működő magyar lektorok munkáját, hanem mindent megtesz azért, hogy gyakorlati módon is segítse azt.

IRODALOM

- Edward Roy: Bestand einer Bereichsbibliothek der Universitätsbibliothek Berlin: in Schriftenreihe der Universitätsbibliothek Berlin Nr. 40, 87-89.
- Béla Szent-Iványi: Finnisch-ungarische Sprachwissenschaft und Ungarnkunde an der Berliner Universität: in Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin, Beiheft zum Jubiläums Jahrgang. IX. 1959/60. 45-62.
- Lakó György: Ötvenéves a Berlini Humboldt Egyetem Magyar Intézete: Magyar Tudomány LXXV. 250-3.
- Gulya János: A berlini Finnugor Intézet ünnepe: Nyr. XCII. 145-6.
- Bodolay Géza: Die Glanzzeit der Hungarologie in Berlin: Budapesti Rundschau 1978/24
- Kiss Jenő: Magyaroktatás a berlini Humboldt Egyetemen: MNY. LXXVI. 101-105.
- Bodolay Géza: Magyar nyelvoktatás a berlini Humboldt Egyetemen: Nyelvünk és kultúránk a nagyvilágban 81-84.
- Kornya László: A fordító- és tolmácsképzés anyanyelvi és idegennyelvi megalapozásának grammatika-oktatási problémái a berlini egyetemen: Magyar nyelv külföldieknek; Az V. Magyar Lektori Konferencia anyaga, 1981. 73-76.